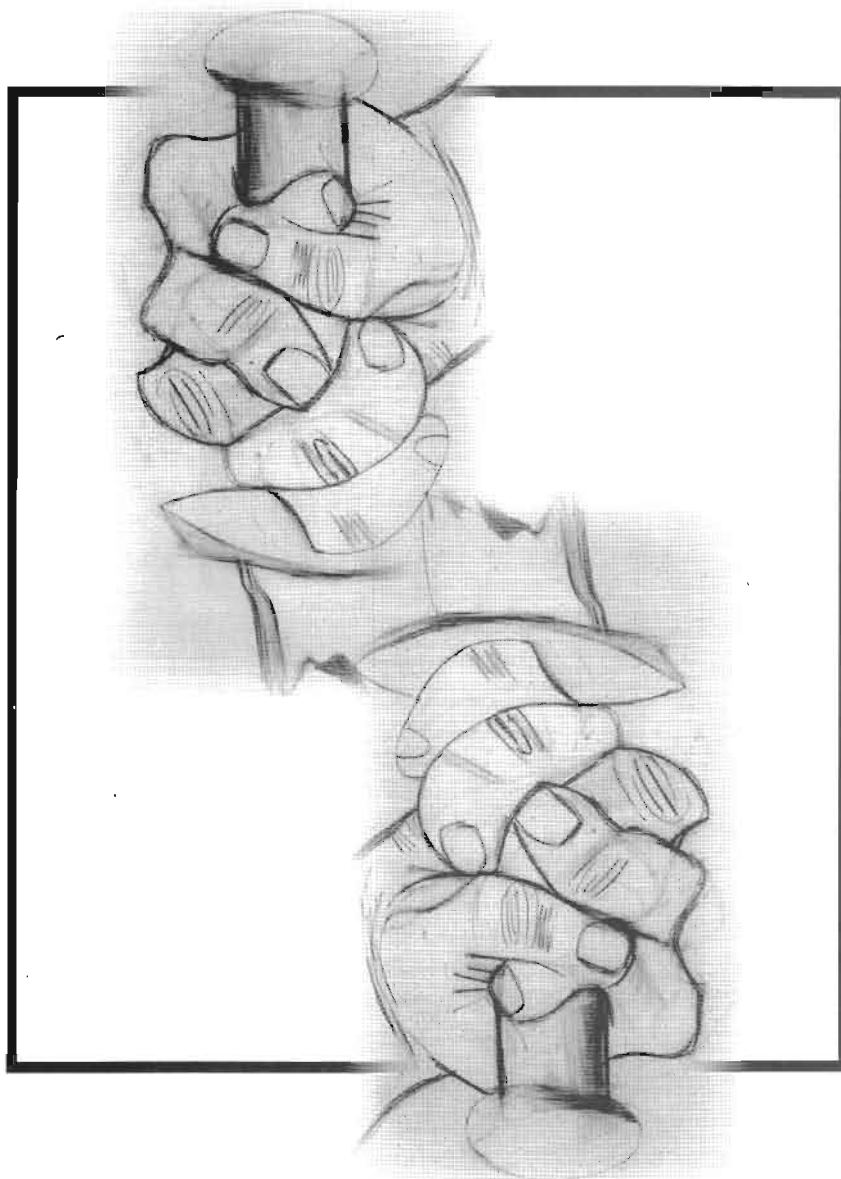

Αλφρέντο Μπονάνο

Ο Μαλατέστα και η έννοια της επαναστατικής βίας

*Η έκδοση αφιερώνεται στη μνήμη
του συντρόφου Κώστα Σειρηνίδα*

Το κείμενο *Ο Μαλατέστα και η έννοια της επαναστατικής βίας* αποτελεί την εισήγηση του Αλφρέντο Μπονάνο στην αναρχική συνάντηση που διοργανώθηκε στις 5, 6 και 7 Δεκέμβρη του 2003 στη Νάπολη από *ναπολιτάνικες αναρχικές ομάδες*, την *Αναρχική Ιταλική Ομοσπονδία (F.A.I.)* και το *Κέντρο Ελευθεριακών Μελετών* σε συνεργασία με το *Ίδρυμα Morra* με αφορμή τα 150 χρόνια από τη γέννηση του Ερρίκο Μαλατέστα. Μεταφράστηκε από τον τόμο των εκδόσεων *La Fiaccola* (Ραγκούζα, 2007), εκτυπώθηκε στην τυπογραφική κολλεκτίβα *Rotta* και κυκλοφόρησε σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων στην Αθήνα το φθινόπωρο του 2010 από τις εκδόσεις *Τζεντάι*.

Ούτε θεός, ούτε copyright!

Ο Μαλατέστα και η έννοια της επαναστατικής βίας

Δεν είμαι ιστορικός και επομένως δεν θα μιλήσω σαν ιστορικός. Το ενδιαφέρον μου για τον Μαλατέστα διατρέχει περισσότερο από τριάντα χρόνια, από τότε που είχα επιμεληθεί την έκδοση και τις σημειώσεις του *Η Αναρχία*. Η ανάγνωση των γνωστότερων γραπτών του Μαλατέστα και της επιμελημένης από τον Richards ανθολογίας του είχαν τραβήξει την προσοχή μου. Πιο συγκεκριμένα, είχα βρεθεί έκπληκτος μπροστά σ' έναν αναρχικό που δεν ανέτρεχε ούτε στη βολική ευθυκρισία εκείνου που θέλει να γίνει κατανοητός από τις μάζες, ούτε στη στομφώδη γλώσσα εκείνου που νιώθει, χωρίς να το παραδέχεται, την επιρροή των φιλοσοφικών και των λογοτεχνικών πρωτοποριών. Ο Μαλατέστα μού είχε δώσει την εντύπωση ενός ενημερωμένου ανθρώπου που δεν είχε την –συχνά ιταμή– πρόθεση να εντυπωσιάσει τον ακροατή του. Όμως περισσότερο απ' οτιδήποτε άλλο μ' είχε εντυπωσιάσει η γλώσσα του: απλή και αποτελεσματική. Ο γαλίνιος αλλά και περιληπτικός τρόπος σκέψης του. Σε σύγκριση μ' έναν Γκαλεάνι¹ που γέμιζε τ' αυτιά μου με εξεζητημένους ήχους ή μ' έναν Schicchi² που κατέφευγε σε ρητορικά σχήματα τα οποία δεν θεωρούσα απαραίτητα, ο Μαλατέστα έμοιαζε ένας συγκεκριμένος άνθρωπος. Ένας επαναστάτης που ήθελε να καταστρέψει αλλά και να δημιουργήσει, που κατείχε μια αξιοσημείωτη μόρφωση την οποία όμως, όταν δεν ήταν απαραίτητο, δεν ήθελε να επιδεικνύει.

Εμβαθύνοντας στην ανάγνωση των γραπτών του, θεώρησα σκόπιμο να στοχαστώ γύρω από τις διαδικασίες που οδηγούν στην κατασκευή ενός ηγέτη. Κανένα στοιχείο του Μαλατέστα δεν πίεζε προς αυτόν τον μοιραίο προσδιορισμό. Κι όμως, η συμπεριφορά των συντρόφων –περισσότερο και από εκείνη των αντιπάλων του– τον εγκλώβιζε μέσα σ' αυτήν την άβολη πανοπλία. Θυμάμαι ότι κάπου είχα διαβάσει για τον Λένιν της Ιταλίας, αλλά η μνήμη μου μπορεί να με απατά οπότε δεν θέλω να υπογραμμίσω αυτόν τον ανιαρό παραλληλισμό. Όμως θεωρώ υποχρεωτικό να υπογραμμίσω το γεγονός ότι ακόμα και στην αφίσα που δημοσιοποιεί αυτήν εδώ τη συνάντηση γράφει ότι ο Μαλατέστα «ήταν ένας από τους πιο διάσημους επαναστάτες της εποχής του», λες και κάτι τέτοιο μπορεί να ενδιαφέρει όποιον σήμερα (ή εκείνη την εποχή) θέλει (ή ήθελε) να προσεγγίσει το έργο του. Η φήμη είναι δουλειά της εξουσίας, δημιουργείται και χρησιμοποιείται από την εξουσία. Η δική μας υποχρέωση –τουλάχιστον έτσι μου φαίνεται– όταν προσεγγίζουμε κάποιον σύντροφο, όποιος κι αν είναι αυτός, αυτά που πάνω κάτω έχει «κάνει» ή «σκεφτεί» (ενδιαφέρουσα αλλά όχι ξεκάθαρη διαφορά που δεν είναι σίγουρο ότι υπάρχει), δεν είναι βέβαια να εκκινήσουμε από τη φήμη του, την οποία και πρέπει να αφήσουμε για τα τσαπατσούλικα άρθρα των εφημερίδων, τα βιβλία της ιστορίας που σκοπεύουν στην επιβεβαίωση της υπεροχής των νικητών και τους φακέλους της αστυνομίας. Το γεγονός είναι ότι, δεν λέω όλοι αλλά πολλοί από εμάς έχουν την ανάγκη ενός ηγέτη. Νιώθουν σα να μην έχει σβήσει μέσα τους τελείως το αρχαίο αγελαίο πνεύμα. Υποτάσσονται στην κρίση εκείνου που κοιτάει πιο

1 Λουίτζι Γκαλεάνι (1861-1931): Ιταλός αναρχικός που μετανάστευσε στις Η.Π.Α. το 1901 απ' όπου και απελάθηκε το 1919. Επέστρεψε στην Ιταλία όπου και θα συλληφθεί και θα εξοριστεί πολλές φορές. Συγγραφέας πολλών βιβλίων και συντάκτης αναρχικών περιοδικών.

2 Paolo Schicchi (1865-1950): Αναρχικός από τη Σικελία με αναφορές στην αντι-οργανωτική τάση του αναρχικού κινήματος. Συγγραφέας πολλών βιβλίων και συντάκτης μονογραφιών και αναρχικών περιοδικών.

μακριά, για να ορμήξουν ίσως επάνω του με το πρώτο γύρισμα του ανέμου. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι η επανάσταση δεν θα γίνει αν προηγουμένως δεν έχουν φτιαχτεί οι επαναστάτες.

Οι συλλογισμοί που ακολουθούν υπαγορεύονται από μερικά αποσπάσματα των γραπτών του Μαλατέστα. Διάλεξα αυτά τ' αποσπάσματα σύμφωνα μ' ένα κριτήριο χρησιμότητας, με την έννοια ότι προτίμησα να λάβω υπ' όψη εκείνα που είναι πιο ξεκάθαρα ως προς την αναγκαιότητα της επαναστατικής βίας, τα χαρακτηριστικά αυτού του είδους βίας και την ηθική βάση της. Πρόκειται για προβλήματα μεγάλης σημασίας κι έτσι πολλοί μπορούν να υπογραμμίσουν την παράβαση πάνω στην οποία βασίζεται αυτή η μέθοδος. Ήδη ακούω να ειπώνεται: «τι σημασία έχει ν' αποσπάσεις μερικές σκέψεις του Μαλατέστα αφαιρώντας τις από το ιστορικό ή ακόμα και το συντακτικό ή γλωσσολογικό τους πλαίσιο, σα να μπορούν ν' απαιτήσουν μια αυτόνομη ζωή, σαν μεμονωμένα διαμάντια που μπορούν να λάμπουν χωρίς άλλα στηρίγματα και ενισχύσεις;». Πάντοτε θεωρούσα ότι αυτή η αντίρρηση καθώς και η μέθοδος που τη δικαιολογεί και πάνω στην οποία στηρίζεται είναι βάσιμες μόνο όταν βρισκόμαστε μπροστά σ' έναν θεωρητικό που αναπτύσσει τη σκέψη του με οργανικό και προοδευτικό τρόπο περιοριζόμενος σ' αυτό, αφήνοντας όλα αυτά που έχει να πει (ή να κάνει) να συνωστίζονται μέσα στη θεωρητική παραγωγή του. Αλλά για έναν επαναστάτη τα πράγματα είναι διαφορετικά. Όταν ο Μαλατέστα έγραφε κάτι απευθυνόταν σ' ένα συγκεκριμένο αποδέκτη, που χοντρικά μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ήταν το επαναστατικό αναρχικό κίνημα της εποχής του. Δεν έγραφε για να εμβαθύνει τη σκέψη του ή να την καταστήσει πιο πλήρη και ολοκληρωμένη. Δεν απαιτούσε να εκκινεί από αυτό που είχε πει κάποια άλλη στιγμή (σ' ένα πριν υποθετικά ορισμένο μέσα στην ιστορική διαδικασία) για να φτάσει σε κάτι που θα έλεγε σε μια επόμενη στιγμή (και αυτή ορισμένη σ' ένα κοντινό ή απώτερο μέλλον). Κάθε σκέψη του την καρπώνονταν άμεσα οι σύντροφοι που τον άκουγαν, τον διάβαζαν ή με κάποιον τρόπο αυτή η σκέψη του ερχόταν εν γνώση τους. Και αυτή η σκέψη του, ιδωμένη απομονωμένα, επιδρούσε στις συνειδήσεις εκείνων των συντρόφων οι οποίοι καρπώνονταν αυτά τα περιεχόμενα κάνοντάς τα δικά τους, καθιστώντας τα ικανά να επιδράσουν στο εσωτερικό της δικής τους οπτικής για τη ζωή, θέτοντάς τα σαν αίμα από το αίμα τους, σαν χτύπο των επιθυμιών τους, σαν την ψυχή των σχεδίων που πραγματοποιούνταν. Κανένας από αυτούς δεν αναρωτιόταν με ποιον τρόπο και μέσα σε ποια όρια αυτή η σκέψη συνδεόταν με αυτά που ο Μαλατέστα είχε πει σε κάποιο γραπτό, σε κάποια συζήτηση, σε κάποιο άρθρο κ.ο.κ.

Όταν ο Camille Desmoulins ανέβαινε σε μια καρέκλα και ηλέκτριζε την πλατεία ενάντια στη μοναρχία, τα λόγια του ήταν αυτά που επιδρούσαν στα πλήθη, που τα προέτρεπαν στην κατάκτηση και την καταστροφή της Βασιλίας, και όχι αυτά που εκείνος είχε πει σε εκατό άλλες περιπτώσεις ή αυτά που θα έλεγε μετέπειτα. Όταν ο Σαιν Ζυστ άρθρωνε τις λέξεις «ο Λουδοβίκος εναντίον μας», ήταν ακριβώς αυτές οι τέσσερις λέξεις που σηματοδοτούσαν το τέλος του βασιλιά και της μοναρχίας και όχι οι θεωρίες του ιακωβίνου γύρω από το ηθικό πεπρωμένο της αστικής επανάστασης.

Καταλαβαίνω ότι αυτός ο συλλογισμός μπορεί να μη γίνεται αποδεκτός. Όμως αυτό είναι κάτι που πρέπει να το σκεφτούμε καλά αν δεν θέλουμε να καταστήσουμε κάθε ευκαιρία σαν τη σημερινή σε μια άδεια και επιφανειακή φιλονικία ιστορικά καθορισμένων ή ασαφώς εκτιμημένων απόψεων, οι οποίες και μετατρέπονται σε

εργαλεία για τη διδαχή της ζωής. Εμείς οι αναρχικοί δεν έχουμε ανάγκη οι επαναστάτες του παρελθόντος, και κυρίως ο Μαλατέστα, να μας μιλάνε μέσα από την πλούσια και οργανικά καθορισμένη ολότητα της σκέψης τους. Ας αφήσουμε ν' ασχοληθούν μ' αυτήν την όψη οι επαγγελματίες ιστορικοί, οι εραστές της λεπτομέρειας που είναι έτοιμοι να πνιγούν μέσα στη λεπτομέρεια. Ας αφήσουμε την κάθε λέξη να αντηχήσει μέσα στην καρδιά μας με την ίδια ένταση που αντηχούσε στην καρδιά εκείνου που αυτήν τη λέξη την έγραφε, την άκουγε ή τη διάβαζε. Ας αφήσουμε τις επιθυμίες μας (και τις σημερινές ανάγκες μας) να χρησιμεύσουν σαν ερμηνευτές και όχι σαν πολιτισμικό σάβανο που κατά κανόνα χρησιμεύει για να προσφέρει άλλοθι και να σβήσει τον ενθουσιασμό.

Αυτό που εμείς ζητάμε από τον Μαλατέστα, και από πάρα πολλούς άλλους συντρόφους σαν και αυτόν, είναι μια φλόγα, ένα αναπάντεχο φως, μια ευκαιρία συλλογισμού πριν από τη δράση, μια προσθήκη. Δεν ζητάμε να σκεφτούν για λογαριασμό μας, να φτιάξουν για εμάς ένα σχέδιο ολοκληρωμένο σε κάθε του στοιχείο. Δεν θέλουμε να είναι το παρελθόν αυτό που θα μας καταστήσει ικανούς για να κατανοήσουμε το παρόν. Σίγουρα η συμβολή της ιστορίας είναι σημαντική αλλά δεν είναι αυτή που μας λείπει. Συχνά, όσο αυτή η συμβολή τείνει να γιγαντώνεται τόσο χρειαζόμαστε περισσότερα στοιχεία, περισσότερα τεκμήρια, περισσότερες σκέψεις και κατά συνέπεια η στιγμή της δράσης απομακρύνεται όλο και περισσότερο. Ο εχθρός ενάντια στον οποίο πρέπει ν' αγωνιστούμε βρίσκεται μπροστά στα μάτια μας. Κατασκευάζει και σχεδιάζει τις σημερινές και τις αυριανές συνθήκες εκμετάλλευσης. Δεν περιορίζεται στη δικαιολόγηση της παρελθούσας εκμετάλλευσης. Δεν συχνάζει σε πανεπιστημιακές αίθουσες για να μας χτυπήσει καλύτερα και να μας καταστήσει ανίκανους ν' αντιληφθούμε τα νέα κατασταλτικά μοντέλα. Αν ζητούσαμε από τον Μαλατέστα μια απάντηση για το κάθε νέο στοιχείο μέσω του οποίου μορφοποιείται η νέα εξουσία, δεν θα παίρναμε χρήσιμες απαντήσεις. Όμως κάτι μπορούμε να ζητήσουμε. Αυτό το κάτι παίρνει, με ιδιαίτερο τρόπο, τη μορφή του ηθικού συλλογισμού. Γι' αυτόν το λόγο διάλεξα γι' αυτή την εισήγηση την έννοια της βίας του Μαλατέστα, ώστε να συζητήσουμε μαζί με τον πιο απλό και ξεκάθαρο τρόπο.

«Οι αναρχικοί είναι ενάντια στη βία. Αυτό είναι γνωστό. Η κεντρική ιδέα του αναρχισμού είναι η εξαφάνιση της βίας από την κοινωνική ζωή, η οργάνωση των κοινωνικών σχέσεων στη βάση της ελεύθερης θέλησης των ανθρώπων χωρίς την παρέμβαση του χωροφύλακα. Γι' αυτό είμαστε εχθροί του καπιταλισμού που –βασισμένος στην προστασία των χωροφυλάκων– εξαναγκάζει τους εργαζόμενους να γίνονται αντικείμενα εκμετάλλευσης από τους κατόχους των μέσων παραγωγής ή ακόμα και να φυγοπονούν και να πεθαίνουν της πείνας όταν τα αφεντικά έχουν συμφέρον να τους εκμεταλλεύονται. Γι' αυτό είμαστε εχθροί του Κράτους που είναι η καταναγκαστική, δηλαδή η βία, οργάνωση της κοινωνίας. Όταν όμως ένας ευγενικός άνθρωπος λέει ότι πιστεύει πως είναι ηλίθιο και βάρβαρο κάποιος να σκέφτεται υπό τα χτυπήματα ενός μπαστουνιού, πως είναι άδικο και μοχθηρό να αναγκάζεται κάποιος να πράττει τη θέληση κάποιου άλλου υπό την απειλή ενός ρεβόλβερ, είναι άραγε λογικό να συμπεράνουμε ότι αυτός ο ευγενικός άνθρωπος σκοπεύει να δεχτεί τα χτυπήματα του μπαστουνιού και να υποταχτεί στη θέληση κάποιου άλλου χωρίς να καταφύγει στα πιο ακραία μέσα άμυνας; Η βία δικαιολογείται μόνο όταν είναι απαραίτητη για την άμυνα τη δική μας και των άλλων απέναντι στη βία. Εκεί που τελειώνει η αναγκαιότητα αρχίζει το έγκλημα... Ο σκλάβος βρίσκεται πάντοτε σε κατάσταση νόμιμης άμυνας και επομένως η βία του ενάντια στον αφέντη, ενάντια στον καταπιεστή, είναι πάντοτε ηθικά δικαιολογημένη και πρέπει να καθορίζεται μόνο από το κριτήριο της χρησιμότητας και της εξοικονόμησης της

Στην αρχή, ο Μαλατέστα φαίνεται να περιορίζει τη δικαιολόγηση της χρήσης βίας μόνο στην αμυντική διάστασή της. Η μόνη δικαιολογημένη βία είναι εκείνη που αμύνεται απέναντι στην επιβολή. Αλλά στη συνέχεια προσθέτει: όποιος βρίσκεται σε συνεχή κατάσταση νόμιμης άμυνας, δηλαδή ο εκμεταλλεόμενος, είναι πάντοτε δικαιολογημένος να επιτεθεί σ' εκείνον που τον εκμεταλλεύεται, έχοντας υπ' όψη του τη χρησιμότητα αυτής της επίθεσης και τα ανθρώπινα δεινά που αναπόφευκτα συνεπάγονται σ' αυτήν την επίθεση. Επομένως δεν μιλάει αφηρημένα για τη «βία», όπως δυστυχώς συχνά συμβαίνει μεταξύ των συντρόφων, μια αντιμαχία που συχνά συντηρεί πολλές από τις ασάφειες του ειρηνισμού. Μιλάει συγκεκριμένα για την ταξική κατάσταση στην οποία βρίσκονται όλοι εκείνοι που είναι ηθικά δικαιολογημένοι να χρησιμοποιήσουν βία. Το γεγονός ότι αυτή η χρήση βίας τιμωρείται από τους νόμους σε ισχύ, αυτό είναι κάτι που δεν μπορεί να ενδιαφέρει τον αναρχικό. Αυτό που απομένει είναι ο πρακτικός προσδιορισμός, η χρησιμότητα της βίαιης πράξης και τα δεινά που προκαλεί. Ο Μαλατέστα δεν είναι ένας ακολουθητής του Mach. Όμως, δεδομένης της φιλοσοφικής μόρφωσής του και δεδομένου ότι οι εμπειριοκριτικιστικές³ ιδέες δεν ήταν ξένες για το ιταλικό πολιτισμικό κλίμα της δεκαετίας του '20, ίσως να είχε υπ' όψη του αυτό το σημείο αναφοράς. Όμως πρόκειται για μια πιο συγκεκριμένη χρησιμότητα από τη γενικότερη που υπαγορευόταν από τον φιλοσοφικό οικονομικισμό. Δυστυχώς καμία πράξη των εκμεταλλεόμενων –ιδωμένων ατομικά ή συλλογικά– δεν μπορεί εκ των προτέρων να έχει μια εγγύηση της χρησιμότητάς της. Αυτό το κριτήριο –και ο ίδιος ο Μαλατέστα το λέει σε άλλα σημεία όταν δηλώνει ότι προτιμάει εκείνον που δρα πάρα πολύ από εκείνους που περιμένουν καταλήγοντας να μην κάνουν τίποτα– έχει μία και μόνη εξήγηση. Η βίαιη δράση πρέπει να εκπληρώνει όλες τις λογικές συνθήκες που την καθιστούν ηθικά βάσιμη, όμως δεν μπορεί να προβλέπει όλες τις συνέπειες που μπορούν να προκύψουν. Οι λογικές συνθήκες είναι πριν απ' όλα η ατομική ή συλλογική κατάσταση εκείνου που εξεγείρεται βίαια ενάντια στον ταξικό εχθρό, στη συνέχεια ο –όσο το δυνατόν ακριβέστερος– προσδιορισμός αυτού του εχθρού, η επιλογή του χρησιμότερου μέσου και η σπουδή για τον περιορισμό στο ελάχιστο εκείνων των ανθρώπινων δεινών που αποτελούσαν και το δεύτερο μέρος των ανησυχιών του Μαλατέστα. Όλα αυτά είναι ζητούμενα απ' όποιον δρα. Όλα αυτά μπορούν να εκτιμηθούν με την ευρεία και όχι με την ιδιαίτερη έννοια της «χρησιμότητας». Πράγματι, μόνο μέσα από τον απόλυτο σεβασμό αυτών των συνθηκών, με άλλα λόγια με την ορθή επιλογή των στόχων και των μέσων, με την προσοχή ακόμα και των μικρότερων λεπτομερειών που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν μια υπερβολή των ανθρώπινων δεινών που θα χρεωνόταν στην αμέλεια ή την επιφανειακότητα, η δράση θα μπορούσε να ειπωθεί σα μια απάντηση στην καταστολή και την εκμετάλλευση και να μη χρειάζεται εκ των υστέρων εξηγήσεις, οι οποίες είναι πάντοτε δυσάρεστες και συχνά ακατανόητες για τον κόσμο. Σίγουρα δεν είναι ασήμαντο το γεγονός ότι συχνά μερικές επιθετικές ενέργειες χρειάζονται μια εξήγηση. Οι δράστες το αντιλαμβάνονται και δίνουν αυτήν την εξήγηση μέσα απ' αυτό που στην κοινή γλώσσα συνηθίζεται να ονομάζεται «ανάληψη ευθύνης». Δυστυχώς, σχεδόν πάντα, και εξαιρεμένων εξαιρετικών περιπτώσεων, αυτές οι αναλήψεις ευθύνης είναι ακατανόητες για τους

3 *Εμπειριοκριτικισμός: Φιλοσοφικός όρος που θέλει να δηλώσει τη δυνατότητα ορισμού της φιλοσοφίας σαν επιστήμης βασισμένης στην αντιληπτική εμπειρία (εμπειρισμός), απ' όπου αποκλείεται κάθε αναφορά στη μεταφυσική (κριτικισμός).*

περισσότερους, ζημιογόνους για την αποσαφήνιση της ίδιας της δράσης, ενδεικτικές της ασάφειας των ιδεών εκείνου που τις έγραψε και πολλά άλλα πράγματα ακόμα. Η ελαφρότητα του χεριού δεν είναι σχεδόν ποτέ παρούσα σ' αυτά τα γραπτά που επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι η συγκεκριμένη δράση δεν μπορεί να μιλήσει από μόνη της. Αυτή η δυσκολία της δράσης για την οποία μιλάω ανάγεται σε μια αναλυτική έλλειψη ως προς την επιλογή του στόχου, ως προς τα μέσα για την επίτευξή του κτλ. Με λίγα λόγια καταδεικνύει μια έλλειψη ηθικής τάξης. Όποιος έχει ξεκάθαρα τα πράγματα που έχει να κάνει, δεν κατέχει την οξυδερκή διορατικότητα που του χαρίζει το τυχαίο. Όμως αυτό συμβαίνει αποκλειστικά και μόνο γιατί έχει εκτιμήσει όλες τις πιθανότητες που σε ανθρώπινο επίπεδο είναι δυνατόν να εκτιμήσει. Ακόμα και σ' αυτήν την περίπτωση τα πράγματα μπορούν να πάνε στραβά. Όμως πρόκειται για έναν κίνδυνο που πρέπει ν' αναλάβουμε αν θέλουμε να δράσουμε.

«Υπάρχουν σίγουρα άλλοι άνθρωποι, άλλες παρατάξεις, άλλες σχολές τόσο ειλικρινώς αφιερωμένες στο γενικό καλό, όσο μπορούν να είναι οι καλύτεροι ανάμεσά μας. Αλλά αυτό που διακρίνει τους αναρχικούς απ' όλους τους άλλους, είναι ακριβώς ο φόβος της βίας, η επιθυμία και η πρόθεση να εξαλειφθεί η βία, δηλαδή η υλική δύναμη, από την ανθρώπινη άμιλλα.

Θα μπορούσαμε ως εκ τούτου να πούμε ότι η ιδιαίτερη ιδέα που διακρίνει τους αναρχικούς είναι η κατάργηση του χωροφύλακα, ο αποκλεισμός από τους κοινωνικούς συντελεστές του κανόνα που επιβάλλεται μέσω της κτηνώδους, είτε νόμιμης, είτε παράνομης, δύναμης.

Αλλά τότε, θα μπορούσε να ρωτήσει κανείς, γιατί στον σημερινό αγώνα, εναντίον των κοινωνικό-πολιτικών θεσμών που θεωρούν καταπιεστικούς, οι αναρχικοί έχουν κηρύξει και ασκήσει, κηρύττουν και ασκούν, όταν μπορούν, τη χρήση βίαιων μέσων, κάτι το οποίο προφανώς αντιφάσκει με τους σκοπούς τους; Και αυτό σε βαθμό που κάποιες φορές, πολλοί καλόπιστοι, όπως και όλοι οι κακόπιστοι αντίπαλοί τους, να πιστεύουν ότι το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του αναρχισμού ίσως να είναι ακριβώς η βία;

Το ερώτημα μπορεί να φαίνεται ότι προκαλεί αμηχανία, αλλά μπορώ να το απαντήσω με λίγα λόγια. Για να ζήσουν δύο εν ειρήνι, πρέπει να το θέλουν αμφότεροι. Αν ένας από τους δύο είναι ισχυρογνώμων και θέλει με τη βία να επιβάλλει στον άλλο να δουλεύει για λογαριασμό του και να τον υπηρετεί, αυτός ο άλλος, αν θέλει να διατηρήσει την ανθρώπινη αξιοπρέπειά του και να μην περιπέσει στην πλέον ταπεινή δουλεία, παρόλη την αγάπη του για την ειρήνη και την ομόνοια, είναι υποχρεωμένος ν' αντισταθεί στη δύναμη μ' όλα τα πρόσφορα μέσα».

[Pensiero e Volonta, 1 Σεπτεμβρίου 1924. Περιλαμβάνεται στο *Περί Αναρχισμού και Βίας*, Ελευθεριακή Κουλτούρα, Αθήνα 2004]

Για ακόμα μια φορά, ο Μαλατέστα μάς οδηγεί μακριά από τη θεωρητική αντιπαράθεση περί βίας και μη βίας. Οι αναρχικοί είναι υπέρ της εξαφάνισης της απάνθρωπης δύναμης από τις κοινωνικές σχέσεις, όμως στις υπάρχουσες συνθήκες του αγώνα, όσο μπορούν, κηρύσσουν και χρησιμοποιούν βίαια μέσα. Αυτό δεν συνέβαινε μόνο στον καιρό του Μαλατέστα αλλά συμβαίνει και σήμερα. Και σήμερα οι αναρχικοί υποστηρίζουν την αναγκαιότητα της χρήσης βίας για την επίθεση στον εχθρό που καταπιέζει και καταστέλλει. Για να ζήσουν δύο ειρηνικά πρέπει και οι δύο να είναι διατεθειμένοι να σεβαστούν την ειρήνη. Σήμερα η εξουσία έχει τελειοποιήσει τους ιδεολογικούς και προπαγανδιστικούς μηχανισμούς μέσω των οποίων διαδίδει την ιδέα της ειρήνης ενώ ουσιαστικά χρησιμοποιεί και προετοιμάζεται για τον πόλεμο. Σήμερα, λιγότερο ξεκάθαρα απ' ό,τι τον καιρό του Μαλατέστα, είναι αναγκαίο να κάνουμε μια προσπάθεια αναλυτικής διείσδυσης για να κατανοήσουμε εκ των έσω εκείνους τους μηχανισμούς συγκάλυψης που μας θέτουν υπό έλεγχο, μας καταμετρούν, μας καταγράφουν, μας διοικούν, μας κάνουν ν' ασφυκτιούμε. Το γεγονός ότι ο τύραννος

μιλάει για ειρήνην δεν σημαίνει ότι είναι στην πραγματικότητα φορέας της. Αυτό είναι κάτι που οι αναρχικοί το γνωρίζουν, όμως δεν τους είναι πάντοτε εύκολο να κάνουν το επόμενο βήμα, εκείνο της βίαιης δράσης, της επίθεσης. Ο Μαλατέστα σωστά μιλάει για «ανθρώπινη αξιοπρέπεια» και είναι πράγματι αυτή που ωθεί πολλούς να εξεγερθούν. Μερικές φορές οι απαντήσεις που δίνονται είναι σε τέτοιο βαθμό ανεξέλεγκτες ώστε να καθίστανται –για πολλούς– ακατανόητες. Όμως δεν χρειάζεται να στεκόμαστε στα εξωτερικά χαρακτηριστικά. Χρειάζεται να εισέλθουμε μέσα στα γεγονότα και ακόμα και μέσα σ' εκείνες τις επιθέσεις οι οποίες –μην μπορώντας να φτάσουν ως το κόκαλο– σταματάνε γρατζουνίζοντας το δέρμα και μην μπορώντας να χτυπήσουν σε βάθος αρκούνται προσβάλλοντας τα σύμβολα. Η αναζήτηση των «κατάλληλων» μέσων, για την οποία μιλούσε ο Μαλατέστα, δεν είναι πάντοτε εφικτή. Πολύ πιο συχνά, το αίμα ανεβαίνει στα μάτια πριν το μυαλό απαντήσει στις ερωτήσεις του νου. Γιατί να καταδικάσουμε αυτές τις εκδηλώσεις βίας ενάντια στα σύμβολα της εξουσίας; Μπορεί να είναι αυτοαναφορικές και επομένως να επιστρέφουν γρήγορα στις ευρύτερες εκτάσεις της αφομοίωσης που προσεκτικά υποστηρίζονται από την εξουσία. Όμως μπορούν να πάνε παραπέρα. Μακριά από τους μεσολαβητές.

«Σε τελευταία ανάλυση, ο αγώνας ενάντια στην κυβέρνηση εξελίσσεται σε φυσικό, υλικό αγώνα. Η κυβέρνηση φτιάχνει το νόμο. Επομένως, πρέπει να έχει μια υλική δύναμη (στρατό και αστυνομία) για να τον επιβάλλει. Σε διαφορετική περίπτωση αναμφίβολα δεν θα ήταν πλέον νόμος αλλά μια απλή πρόταση, την οποία ο καθένας θα ήταν ελεύθερος να αποδεχτεί ή ν' απορρίψει. Και οι κυβερνήσεις αυτήν τη δύναμη την κατέχουν και τη χρησιμοποιούν για να μπορούν μέσω των νόμων να οχυρώνουν την κυριαρχία τους και να εξυπηρετούν τα συμφέροντα των προνομιούχων τάξεων μέσω της καταπίεσης και της εκμετάλλευσης των εργαζομένων. Το όριο στην καταπίεση της κυβέρνησης είναι η δύναμη την οποία ο λαός αποδεικνύεται ικανός ν' αντιπαραθέσει. Η σύγκρουση μπορεί να είναι ανοιχτή ή λανθάνουσα, όμως η σύγκρουση υπάρχει πάντα, αφού η κυβέρνηση σταματάει μπροστά στη λαϊκή δυσαρέσκεια και αντίσταση μόνο όταν διαισθάνεται τον κίνδυνο της εξέγερσης. Όταν ο λαός υφίσταται υπάκουα το νόμο ή όταν η διαμαρτυρία του είναι αδύναμη ή πλατωνική, η κυβέρνηση κοιτάει το συμφέρον της χωρίς να ενδιαφέρεται για τις λαϊκές ανάγκες. Όταν η διαμαρτυρία γίνεται ζωντανή, επίμονη και απειλητική, η κυβέρνηση –ανάλογα του κατά πόσο πεφωτισμένη είναι– υποχωρεί ή καταστέλλει. Όμως πάντοτε φτάνει η στιγμή της εξέγερσης γιατί αν η κυβέρνηση δεν υποχωρήσει ο λαός καταλήγει να εξεγείρεται, και αν η κυβέρνηση υποχωρήσει ο λαός εμπιστεύεται τον εαυτό του και απαιτεί όλο και περισσότερα μέχρι που η ασυμβατότητα ανάμεσα στην ελευθερία και την εξουσία γίνεται ξεκάθαρη και ξεσπάει η βίαιη σύγκρουση. Επομένως είναι απαραίτητο να προετοιμαζόμαστε ηθικά και υλικά έτσι ώστε στο ξέσπασμα του βίαιου αγώνα η νίκη να είναι του λαού».

[Αναρχικό Πρόγραμμα, Μπολόνια, Ιούλιος 1920. Umanita Nova, 12 Αυγούστου 1920]

Ο Μαλατέστα ξεκαθαρίζει ότι η σύγκρουση είναι κάτι το φυσικό, το χειροπιαστό, το υλικό. Δεν πρόκειται για μια αναμέτρηση ιδεών, δεν πρόκειται για τη μετάδοση της γνώσης γύρω από τις ερμηνείες της ζωής που αποτελούν τις βάσεις του αναρχικού και ελευθεριακού πολιτισμού. Σίγουρα αυτό το σημείο εκκίνησης είναι σημαντικό. Διαδίδει μια μη-βίαιη, πλουραλιστική αντίληψη που ενάντιωνεται στην εξουσία και την κυριαρχία. Όμως είναι ο προθάλαμος για κάτι που βρίσκεται παραπέρα. Το σχέδιο της εξουσίας είναι να επιβάλλει τις συνθήκες της. Δεν περιορίζεται στην επεξήγηση αυτών των συνθηκών. Επιδεικνύει χειροπιαστά ότι όποιος δεν δέχεται τους επιβαλλόμενους κανόνες θεωρείται «παράνομος» και τιμωρείται με μεγάλες ή μικρές ποινές, οι οποίες σε κάθε περίπτωση είναι ικανές να σπείρουν το φόβο και να πείσουν τον κόσμο να είναι υπάκουος. Η απάντηση των καταπιεσμένων μπορεί να είναι λιγότερο ή

περισσότερο ισχυρή, λιγότερο ή περισσότερο οργανωμένη. Μέσω της στάσης τους, σύμφωνα με πολυποίκιλες και διαφοροποιημένες παραλλαγές, αντιπαράθενται στις μεταβολές που επιβάλλει η εξουσία, τόσο όσον αφορά την καταπίεση και τον έλεγχο όσο και σε σχέση με τις περιορισμένες ελευθερίες που –όπως και να έχει– είναι αναγκασμένη να παραχωρεί. Στον καιρό του, ο Μαλατέστα πίστευε ότι το κίνημα προς την εξέγερση είναι μια διαδικασία σχεδόν αναπόφευκτη που δημιουργείται από την αντίφαση ανάμεσα σ' αυτό που η εξουσία είναι διατεθειμένη να παραχωρήσει και σ' αυτό που οι καταπιεσμένοι είναι διατεθειμένοι ν' ανεχθούν. Αυτή η ανάλυση ήταν επηρεασμένη από μια θεώρηση των κοινωνικών αντιφάσεων, δανεισμένη από τον μαρξιστικό χεγκελισμό. Σήμερα βλέπουμε πολύ πιο ξεκάθαρα ότι τα πράγματα δεν είναι έτσι. Οι ικανότητες αφομοίωσης του κεφαλαίου παραμένουν πάντοτε απρόβλεπτες και εξαρτώνται από την ισχύ των νέων τεχνολογιών. Η εξουσία διαχειρίζεται πιο εύκολα τις αντιθέσεις και δεν φαίνεται ότι ανάμεσά τους υπάρχει κάποια που να είναι εντονότερη από τις υπόλοιπες, έτσι ώστε να καταδειχθεί ως αξεπέραστη. Σίγουρα το εξεγερσιακό κίνημα τροφοδοτείται από τη ριζική ασυμβατότητα ανάμεσα στην εξουσία και την ελευθερία. Όμως για να τεθεί σε κίνηση χρειάζεται μια πρακτική προετοιμασία που μπορεί να εκκινήσει από μερικές αντιθετικές συνθήκες, πολλές φορές μπορεί να είναι και ελάχιστες και σίγουρα ιάσιμες από τον εχθρό, οι οποίες όμως μπορούν ν' αποτελέσουν εξεγερσιακές στιγμές προς την επανάσταση. Ανάμεσα από τις γραμμές, ο Μαλατέστα ρίχνει το βάρος στην προετοιμασία της εξέγερσης και τη συνδέει με δύο στοιχεία: την ηθική και την υλική προετοιμασία. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αν η πρώτη είναι απόρροια μιας ανάπτυξης της επαναστατικής συνείδησης, η δεύτερη δεν μπορεί να είναι τίποτα άλλο από την προπαρασκευή μιας εξεγερσιακής πρακτικής που γεννιέται και αποκτιέται με τον καιρό μέσα στον καθημερινό αγώνα και όχι με την αναμονή ενός αποκαλυπτικού όσο και απίθανου ξεκαθαρίσματος λογαριασμών. Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε το τοπίο από μια εικονογραφία που σκιαγραφεί την εξέγερση σαν μια υπόθεση οδοφραγμάτων και αγώνων των μεγάλων μαζών που θα είναι αποφασισμένες να φτάσουν στο ξεκαθάρισμα των λογαριασμών. Ακόμα και μικρά τοπικά κινήματα μπορούν να πάρουν εξεγερσιακά χαρακτηριστικά, ακόμα και οι ενδιάμεσοι αγώνες, αν οι συνθήκες μέσα στις οποίες παίρνουν σάρκα και οστά είναι αυτές της αυτονομίας από τις πολιτικές δυνάμεις, της συνεχούς συγκρουσιακότητας και της επίθεσης.

«Αυτή η επανάσταση πρέπει απαραίτητως να είναι βίαιη, ακόμα κι αν η βία καθαυτή είναι κακή. Πρέπει να είναι βίαιη γιατί θα ήταν παραλογισμός αν ελπίζαμε ότι οι προνομιούχοι θ' αναγνώριζαν τα δεινά και τις αδικίες που προκαλούν τα προνόμιά τους και θ' αποφάσιζαν να τ' απαρνηθούν οικειοθελώς. Πρέπει να είναι βίαιη γιατί η μεταβατική επαναστατική βία είναι το μόνο μέσο που θα τερματίσει τη συνεχόμενη και μεγαλύτερη βία που κρατάει στη σκλαβιά τη μεγάλη μάζα των ανθρώπων»

[Umanita Nova, 12 Αυγούστου 1920]

Ο δρόμος προς την ελευθερία δεν μπορεί να διασχιστεί με την άμαξα. Κρίνεται αναγκαίο να γίνει αντιληπτό ότι πρόκειται για μια δύσκολη και αιματηρή διαδρομή, ικανή να ταραξεί τον ύπνο εκείνων που αν και προσδοκούν τη δικαιοσύνη και την ισότητα θα ήθελαν να δουν αυτές τις θεές να κατεβαίνουν, χωρίς να κάνουν πολύ σματά, από τον Όλυμπο. Ο Μαλατέστα είναι ένας επαναστάτης και δεν έχει κανένα λόγο ν' ανακυκλώνει αυτές τις ψευδαισθήσεις. Ξέρει ότι η βία είναι επίπονη, όμως ξέρει ότι συνάμα είναι και απαραίτητη. Όμως σήμερα δεν είναι αυτό το σημείο στ'

οποίο θα έπρεπε να στρέψουμε την προσοχή μας. Στο εν λόγω απόσπασμα υπάρχει η έννοια της «μεταβατικής βίας», δηλαδή μια ακραία και ριζική απάντηση, περιορισμένη όμως στο χρόνο. Μια απάντηση στον κανόνα των κυρίαρχων που απαιτεί να κυβερνήσει για πάντα. Αυτό αφήνει να εννοηθεί την υπόθεση ενός «περάσματος». Τα μέσα παραγωγής θα περάσουν από τα χέρια των λίγων εκμεταλλευτών στα χέρια όλων για την κατάργηση κάθε εκμετάλλευσης. Δυστυχώς σήμερα δεν βρισκόμαστε σε μια κοινωνική συνθήκη τόσο ξεκάθαρη και επιφανειακά (αλλά μόνο επιφανειακά) εύκολη να γίνει αντιληπτή. Οι σημερινές παραγωγικές συνθήκες δεν επιτρέπουν μια άμεση επαναστατική χρήση, δηλαδή δεν είναι πλέον εφικτή μια διαφορετική χρήση των μέσων παραγωγής που θ' επακολουθήσει του απαλλοτριωτικού γεγονότος. Η τεχνολογία καθιστά σχεδόν ανέφικτη μια ορθή χρήση των πόρων που το κεφάλαιο έχει συσσωρεύσει. Το επίπεδο της βίας που είναι σήμερα απαραίτητο είναι σίγουρα πολύ πιο υψηλό από εκείνο που θα μπορούσε να ήταν στον καιρό του Μαλατέστα. Οι δυσκολίες για το ξερίζωμα των συνθηκών και των εξαρτήσεων είναι πάρα πολλές και ακόμα και η ίδια η διαδικασία επανεκπαίδευσης μπορεί ν' απαιτήσει προσπάθειες και αγώνες που δεν μπορούμε καν να φανταστούμε. Η επαναφομοίωση νέων συγκεντρωτικών μορφών διαχείρισης και διοίκησης, που μπορούν να παρουσιαστούν με μορφές και μεταμφιέσεις οι οποίες δεν θα μπορούν να ξεσκεπαστούν άμεσα, θ' απαιτούσε μια ιδιαίτερα μακροχρόνια «μεταβατικότητα» στη χρήση της βίας. Η συνειδητοποίηση αυτής της δύσκολης διαδρομής ανακυκλώνει την αναποφασιστικότητα και δίνει χώρο σε καθώς πρέπει στοχασμούς από εκείνους που περιμένουν ότι τα πράγματα θα διορθωθούν σιγά σιγά, χωρίς να πολυτραβάμε το σχοινί. Ο χειροπιαστός αγώνας ενάντια στις σημερινές μορφές αυτής της ιδεολογικής και πολιτισμικής αφομοίωσης είναι μια βίαιη διαδικασία που δεν μπορεί πλέον ν' αναβληθεί.

«Και εμείς πικραινόμαστε στην ψυχή μας από αυτήν την αναγκαιότητα του βίαιου αγώνα. Εμείς που κηρύσσουμε την αγάπη και που αγωνιζόμαστε για να φτάσουμε σε μια κοινωνική κατάσταση όπου η συμφωνία και η αγάπη μεταξύ των ανθρώπων θα είναι εφικτές, υποφέρουμε περισσότερο απ' όλους τους άλλους με την αναγκαιότητα του να είμαστε αναγκασμένοι ν' αμυνθούμε με τη βία ενάντια στη βία των κυρίαρχων τάξεων. Αν αποποιηθούμε την απελευθερωτική βία, όταν αυτή είναι το μόνο μέσο που απομένει για να τερματιστούν τα σημερινά δεινά της μεγάλης μάζας των ανθρώπων και οι τρομερές σφαγές που θλίβουν την ανθρωπότητα, είναι σα να γινόμαστε υπεύθυνοι για τα μίση που υποβόσκουν και για όλα τα κακά που προέρχονται από το μίσος»

[Umanita Nova, 27 Απριλίου 1920]

Η ηθική εξουσιοδότηση για τη χρήση της επαναστατικής βίας βρίσκεται ακριβώς στην αναγκαιότητα της χρήσης της. Αυτή η αναγκαιότητα προέρχεται από τον κίνδυνο που διατρέχουν δισεκατομμύρια άνθρωποι εξαιτίας της εκμετάλλευσης και της καταπίεσης. Αν επρόκειτο για μια επιλογή μεταξύ της ειρήνης και της βίας οι αναρχικοί –όντας υποστηρικτές της πανανθρώπινης αγάπης και αδελφосύνης– θα ήταν οι πρώτοι που θα επέλεγαν την ειρήνη. Όμως δεν πρόκειται για μια επιλογή. Οι αναρχικοί, όπως όλοι όσοι παρακινούνται από τη θέληση να θέσουν τέλος στο μίσος που βασανίζει την ανθρωπότητα, είναι αναγκασμένοι να επιλέξουν τη βία. Σίγουρα οι υποστηρικτές της καταπίεσης, αυτοί που την ασκούν άμεσα και εκείνοι που αποκομίζουν προνόμια, δύσκολα θα συμφωνούσαν μ' αυτό το σκεπτικό. Αντίθετα, όσο περισσότερο οδεύουμε προς μια κοινωνία ικανή να επιβάλλει την κυριαρχία μέσω της κοινωνικής ειρήνης, τόσο περισσότερο γίνεται αντιληπτό ότι οι ιδεολογικές συζητήσεις γίνονται όλο και πιο λεπτεπίλεπτες. Όλοι οι καταπιεστές μιλάνε για ειρήνη και αδελφосύνη, όλοι κατηγορούν όσους θέλουν να απελευθερωθούν από την καταπίεση σαν αδιάλλακτους

και βίαιους. Μ' αυτή την αφορμή δημιουργήθηκε επίτηδες η επίπλαστη έννοια της «τρομοκρατίας». Η πίεση που ασκείται στο δημόσιο σχηματισμό της τρέχουσας γνώμης είναι τέτοια που πολλοί (η μεγάλη μάζα του κόσμου) είναι πραγματικά πεισμένοι ότι είναι ανεκτικοί ακόμα και όταν συμμετέχουν με τον πιο άμεσο τρόπο στην εκμετάλλευση και την καταστολή. Η κοινωνία στην οποία ζούμε, και αυτή που διαμορφώνεται όλο και πιο ξεκάθαρα για τις επόμενες δεκαετίες, ορίζεται ατελώς από τους αυστηρούς κανόνες του διαχωρισμού σε τάξεις της εποχής του Μαλατέστα. Κι όμως, παρ' όλες αυτές τις αυξανόμενες δυσκολίες, μπορούμε να πούμε με σιγουριά ότι σε κάποιο σημείο ο εχθρός συνεχίζει να κατασκευάζει τα δικά του παραδείγματα εξουσίας και ότι εκατομμύρια συνεργάτες του καθιστούν εφικτή την εφαρμογή αυτών των παραδειγμάτων. Το χτύπημα αυτών των δολοπλοκιών και των ανθρώπων που τις πραγματοποιούν ισοδυναμεί με το πέταγμα της συνυπευθυνότητας που καταλήγει να βαραίνει όλους εκείνους που μη-επιτιθέμενοι καθιστούν τους εαυτούς τους συνένοχους της εφαρμογής αυτών των σχεδίων της εξουσίας. Όμως γιατί αυτή η συνυπευθυνότητα που απορρέει από τη μη-δράση, από το ν' αφήνουμε τα πράγματα να συνεχίζουν να πηγαίνουν όπως πάνε, δηλαδή το να μην αντιμετωπίζουμε σε βάθος τις αναπόφευκτες κατασταλτικές συνέπειες μιας δράσης εκ των πραγμάτων βίαιης, γιατί άραγε αυτός ο ηθικός προσδιορισμός πρέπει να θεωρείται ξεκάθαρος; Αυτή η ερώτηση είναι σημαντική. Πράγματι θα ήταν πολύ όμορφο αν ο τρόπος μη-συμμετοχής, αποχής (να υποθέσουμε αν περιοριζόμασταν στο να μη ψηφίζουμε) ήταν ικανός για να κοπεί ο ομφάλιος λώρος της συνυπευθυνότητας. Σ' αυτή την περίπτωση βρισκόμαστε ενώπιον μιας θετικής δράσης που σκοπεύει να παρακωλύσει τον κατασταλτικό και διαχειριστικό μηχανισμό που μας καταπλακώνει. Εγώ πιστεύω ότι τα άτομα πρέπει να νιώθουν υπεύθυνα (όχι να κρίνονται σαν τέτοια από κάποιον) μόνο γι' αυτά που γνωρίζουν. Αν υποθέσουμε ότι κάποιος είναι πεισμένος ότι αρκεί να μην ψηφίζει για να αποποιηθεί το έγκλημα της συμμετοχής του στους θεσμούς, τότε είναι σωστό να νιώθει καλόπιστα αμέτοχος κάθε συνυπευθυνότητας. Όμως ποιο άτομο στοιχειωδώς ενημερωμένο για την πραγματικότητα που ζούμε μπορεί να καταλήξει σε τέτοια συμπεράσματα χωρίς να γελάσει με τον εαυτό του; Όσο εμβαθύνει στη γνώση για την κοινωνία που ζούμε, όσο περισσότερο συλλέγει στοιχεία και ενημερώνεται, τόσο η καρδιά του εξεγείρεται ενάντια στα καταπραϊντικά που είχε βρει το λογικό μυαλό για να επιβάλλει τη σιωπή της συνείδησης. Μόνο που συχνά, οι καθημερινές ασχολίες μας (η οικογένεια, η καριέρα, τα λεφτά κτλ.) μας καλύπτουν μ' ένα πέπλο και οι προσπάθειές μας για να το αποτινάξουμε –και ν' αντικρίσουμε το εκθαμβωτικό φως που σκεπάζεται απ' αυτό το πέπλο– δεν είναι ποτέ αρκετές. Στο τέλος, πείθουμε τους εαυτούς μας ότι οι μοναδικοί υπεύθυνοι της εκμετάλλευσης και της καταπίεσης είναι μόνο οι εκμεταλλευτές και οι καταπιεστές και αλλάζοντας πλευρό συνεχίζουμε το μεσημεριανό ύπνο μας.

«Εμείς είμαστε αξιακά ενάντια στη βία και γι' αυτό θέλουμε ο κοινωνικός αγώνας, όσο θα υπάρχει, να εξανθρωπιστεί όσο το δυνατόν περισσότερο. Όμως αυτό ακριβώς δεν σημαίνει ότι θέλουμε αυτόν τον αγώνα λιγότερο ενεργητικό και ριζοσπαστικό. Αντίθετα θεωρούμε ότι τα ημίμετρα καταφέρνουν τελικά να επιμηκύνουν επ' αόριστω τον αγώνα, να τον καταστήσουν στείρο και να παράγουν τελικά μια μεγαλύτερη ποσότητα βίας, την οποία και θα θέλαμε ν' αποφύγουμε. Όπως επίσης δεν σημαίνει ότι περιορίζουμε το δικαίωμα της άμυνας στην αντίσταση ενάντια στο υλικό και επικείμενο έγκλημα. Για εμάς ο καταπιεσμένος βρίσκεται πάντοτε σε κατάσταση νόμιμης άμυνας και έχει πάντοτε το δικαίωμα να εξεγερθεί, χωρίς να περιμένει ν' αρχίσουν να τον πυροβολούν. Ξέρουμε πολύ καλά ότι συχνά η επίθεση είναι το πιο έγκυρο αμυντικό μέσο.

Όμως ενδιάμεσα υπάρχει ένα ζήτημα συναισθήματος, και για εμένα το συναίσθημα μετράει περισσότερο απ' όλες τις επιχειρηματολογίες».

[Fede, 28 Οκτωβρίου 1923]

Απ' όσα έχω πει προηγουμένως, λαμβάνοντας υπ' όψη το σύνολο των σκέψεων που έχω εκθέσει, μπορεί να φανεί ότι θέλω να υποστηρίξω μια προσωπική μου προτίμηση για τη βία. Ο καταπιεσμένος –και αυτές είναι οι ακριβείς λέξεις του Μαλατέστα– ακριβώς επειδή υπάρχει ως τέτοιος βρίσκεται πάντοτε σε κατάσταση νόμιμης άμυνας. Με άλλα λόγια είναι ηθικά νομιμοποιημένος να εξεγερθεί ακόμα και όταν –από την άλλη πλευρά– η καταστολή δεν φτάνει στα άκρα, δηλαδή ακόμα και όταν δεν καθιστά την αντικειμενική κατάσταση, στην οποία ζει ο καταπιεσμένος, ανυπόφορη. Αυτό το σημείο είναι σημαντικό. Φωτίζει έντονα την απόφαση του εξεγερμένου ν' επιτεθεί στον εχθρό που τον καταστέλλει. Δεν είναι απαραίτητο να βρεθεί με το νερό ως το λαιμό, δηλαδή να δέχεται πυροβολισμούς. Τότε τι είναι απαραίτητο; Η απάντηση είναι ξεκάθαρη: είναι απαραίτητο να κάνει κτήμα του τη συνείδηση της κατάστασης στην οποία βρίσκεται, δηλαδή ν' αποκτήσει την ικανότητα να διαβάσει ανάμεσα από τις ιδεολογικές γραμμές που θέτει σε κίνηση η εξουσία, πριν ακόμα καταπιέσει ή σφαγιάσει, για να δημιουργήσει σύγχυση. Γι' αυτό, όσο εξελίσσεται αυτή η εμπάθυνση, τόσο διεισδύει μέσα στις γραμμές που ενδιαφέρουν τον εκάστοτε καταστολέα, τόσο η εξέγερση ξεσπάει ακόμα και μέσα στην επιφανειακή συνθήκη της κατασταλτικής ανεκτικότητας που τίθεται σε ισχύ από την εξουσία. Από την άλλη πλευρά, παρατηρήσαμε συχνά ότι όσο η επαναστατική συνείδηση εξελίσσεται έχει σαν σκοπό να επιτεθεί στον εχθρό, ο οποίος με την κατασταλτική δράση του την έκανε να έρθει στην επιφάνεια. Όταν δεν φτάνει στην αποφασιστικότητα αυτής της επίθεσης καταλήγει, αργά ή γρήγορα, να δαγκώνει τον εαυτό της. Μερικές φορές μπορεί να οδηγήσει σ' έναν μυϊκό εξτρεμισμό που αναγάγει τα πάντα σ' ένα ζήτημα στρατιωτικής ισχύος. Εκείνοι που παγιδεύονται απ' αυτήν την ασάφεια, αποδέχονται σαν πεδίο της ταξικής σύγκρουσης το στοιχείο εκείνο που συνήθως είναι το προνομιούχο στοιχείο της εξουσίας. Μια επέκταση της βίαιης παρέμβασης, σε συνθήκες που δεν είναι επαναστατικές, παράγει ένα κλείσιμο του κόσμου μέσα στον οποίο δρα ο εξεγερμένος και μια εκτράχυνση στην εξειδίκευση των παρεμβάσεων. Αυτές οι δύο κατευθύνσεις σύντομα γίνονται αντιληπτές από την εξουσία που ξέρει πολύ καλά πώς να παρεμβαίνει. Η εντατικοποίηση των βίαιων δράσεων μιας εξεγερμένης μειοψηφίας δεν αντιστοιχεί απαραίτητα σε μια επέκταση της διαδικασίας της εξέγερσης. Αυτή συνδέεται με άλλες συνθήκες, οι περισσότερες από τις οποίες είναι οικονομικής φύσης, που η εξέγερση μπορεί να υπογραμμίσει αλλά όχι και να προωθήσει. Επομένως μπορεί να βρεθούμε μπροστά σε μια σταδιακή απομόνωση της εξέγερσης και στην αναγκαιότητα μιας αυτοεπιβεβαίωσης. Συνεχίζοντας σ' αυτή την κατεύθυνση λοξοδρομούμε, η πραγματικότητα ξεφεύγει από τα χέρια μας και η αντίληψη της εξειδίκευσης τείνει ν' αναπαράγεται μέσα στη μιλιταριστική οπτική. Αν ο καταπιεσμένος έχει πάντοτε το δικαίωμα να εξεγείρεται, η απαραίτητη επαναστατική συνείδηση που καθιστά αυτή την εξέγερση υπαρκτό γεγονός πρέπει να του παραστέκεται μέχρι τέλους. Πρέπει δηλαδή να του υποδεικνύει τα όρια και τη σημασία των δράσεων που αναλαμβάνει.

«Οι αναρχικοί δεν έχουν υποκρισία. Η δύναμη αποκρούεται με δύναμη: σήμερα ενάντια στις καταπιέσεις του σήμερα. Αύριο ενάντια στις καταπιέσεις που μπορεί να αποπειραθούν ν' αντικαταστήσουν αυτές του σήμερα».

[Pensiero e Volonta, 1 Σεπτεμβρίου 1924]

Ο Μαλατέστα δεν έχει την ψευδαίσθηση ότι την επανάσταση θα την κάνουν μόνοι τους οι αναρχικοί, ούτε ότι η επόμενη επανάσταση θα είναι και η οριστική, η κοινωνική, η αναρχική. Ξέρει ότι σχεδόν σίγουρα μπορεί να είναι απαραίτητο ν' αγωνιστούμε ενάντια στους μελλοντικούς καταπιεστές. Σήμερα γνωρίζουμε ότι αυτή η προοπτική είναι πολύ βásiμπ, ακριβώς γιατί πολλοί έχουν την ψευδαίσθηση ότι θα μπορέσουν να χρησιμοποιήσουν με διαφορετικό τρόπο τις παραγωγικές δυνάμεις του κεφαλαίου, κάτι για το οποίο αμφιβάλλουμε έντονα. Έτσι προκύπτει ότι πολλοί λεγόμενοι επαναστάτες, έχοντας ξεθάψει την έφεσή τους στην καταστολή, θα αποπειραθούν να διαχειριστούν τη δημόσια σφαίρα στ' όνομα των συμφερόντων μας και των ιδεολογιών μας. Ενάντιά τους ο αγώνας δεν μπορεί παρά να είναι η συνέχεια του προηγούμενου, εξίσου άγριος και δύσκολος. Πολλοί κατέληξαν, μέσω αυτής της προοπτικής, ότι οι αναρχικοί όντας –λίγο πολύ– η φωνή εν τη ερήμω, αξίζει ν' αφιερωθούν σ' αυτό το καθήκον, να κάνουν τις Κασσάνδρες χωρίς να χώνουν πολύ τα χέρια τους στο βούρκο των χειροπιαστών πραγμάτων, των καταστροφικών επιθέσεων που πρέπει ν' αρχίσουν να πραγματοποιούνται από σήμερα χωρίς αναβολή. Έτσι κι αλλιώς θα είναι αναγκασμένοι να ξαναρχίσουν την κριτική ανάλυση των αποτελεσμάτων που επιτεύχθηκαν και να μπαλώσουν και πάλι την οργάνωση του προηγούμενου αγώνα. Με άλλα λόγια, αφού εύλογα η δική μας επανάσταση δεν μπορεί να είναι η καλή (και εδώ μιλάμε με γενικούς όρους), είναι αναγκαίο να στεκόμαστε απόμακρα περιμένοντας να υπογραμμίσουμε με το κόκκινο και το μπλε σιλό τα (αναπόφευκτα) λάθη των άλλων. Αν αυτό ισχύει για την «επανάσταση», σκεφτείτε τους μερικούς αγώνες, τους λεγόμενους «ενδιάμεσους αγώνες», σκεφτείτε μια οποιαδήποτε εξέγερση που δεν μπορεί παρά να ξεκινήσει από ένα οποιοδήποτε σημείο της ταξικής σύγκρουσης.

«(Σχετικά με τα γεγονότα στο θέατρο Diana⁴) Εγώ είπα ότι αυτοί οι δολοφόνοι είναι ταυτόχρονα άγιοι και ήρωες. Ενάντια σ' αυτή τη διαβεβαίωσή μου διαμαρτύρονται όλοι αυτοί οι φίλοι μου, προς τιμήν εκείνων που θεωρούν πραγματικούς ήρωες και άγιους και οι οποίοι, απ' ό,τι φαίνεται, δεν κάνουν ποτέ λάθη. Εγώ δεν μπορώ παρά να επιβεβαιώσω αυτό που είπα... Φτάνει πια με τις λεπτότητες. Το σημαντικό είναι να μην μπερδεύουμε το γεγονός με τις προθέσεις και καταδικάζοντας το άσχημο γεγονός να παραλείψουμε ν' αποδώσουμε δικαιοσύνη στις καλές προθέσεις. Αυτό όχι μόνο για το σεβασμό προς την αλήθεια, όχι μόνο από ανθρώπινο οίκτο αλλά και για τους λόγους της προπαγάνδας, για τα πρακτικά αποτελέσματα που μπορούν να παραχθούν από την κρίση μας. Υπάρχουν και πάντα θα υπάρχουν, όσο θα διαρκούν οι υπάρχουσες συνθήκες και το περιβάλλον βίας όπου ζούμε, άνθρωποι γενναϊόδωροι, εξεγερμένοι, υπερευαίσθητοι, οι οποίοι όμως στερούνται της απαραίτητης περίσκεψης και υπό συγκεκριμένες περιστάσεις αφήνονται να παρασυρθούν από το πάθος και να χτυπήσουν στα τυφλά. Αν δεν αναγνωρίσουμε την καλοσύνη των προθέσεών τους, αν δεν ξεχωρίσουμε το λάθος από την κακία, τότε χάνουμε κάθε ηθικό δέσιμο μαζί τους και τους εγκαταλείπουμε στα τυφλά τους ένστικτα. Αν όμως επιδείξουμε σεβασμό στην καλοσύνη τους, το θάρρος τους, το πνεύμα αυτοθυσίας που τους διακρίνει, μπορούμε μέσω της καρδιάς να φτάσουμε στην οξύνοιά τους και να βρούμε

4 Στις 23.3.1921 μια βόμβα εκρήγνυται στο θέατρο Diana του Μιλάνου. Οι αναρχικοί δράστες της επίθεσης σκόπευαν να χτυπήσουν τον αστυνομικό διοικητή Guasti, ο οποίος όμως τελικά δεν βρισκόταν στο θέατρο. Η έκρηξη προκάλεσε το θάνατο 21 ατόμων και τραυμάτισε 150. Η επίθεση πραγματοποιήθηκε σ' ένδειξη αλληλεγγύης σε τρεις αναρχικούς, ανάμεσα τους και ο Μαλατέστα, οι οποίοι εκείνη την περίοδο βρίσκονταν φυλακισμένοι και πραγματοποιούσαν απεργία πείνας.

τους τρόπους έτσι ώστε αυτοί οι θησαυροί της ενεργητικότητας, που υπάρχουν μέσα τους, ν' αγωνιστούν υπέρ της υπόθεσης με τρόπο έξυπνο, καλό και χρήσιμο».

[Umanita Nova, 24 Δεκεμβρίου 1921]

Ο εξεγερμένος εξεγείρεται και στρέφοντας τα χτυπήματά του στον εχθρό σκοτώνει αθώους. Συνέβη στο θέατρο Diana το 1921, όμως εμένα μου έρχεται τώρα στο μυαλό η επίθεση του Τζιαφράνκο Μπέρτολι⁵ ενάντια στο αστυνομικό τμήμα του Μιλάνου στην οδό Fatebenefratelli και στους νεκρούς που άφησε η βόμβα του στην άσφαλτο. Ο συλλογισμός του Μαλατέστα είναι νηφάλιος αλλά και αποφασιστικός, είναι ένας υπεύθυνος συλλογισμός που δεν καταλήγει να γίνεται υστερικός. Στρέφει την προσοχή στους συντρόφους που είναι οι δράστες της ενέργειας, τους γνωρίζει, ξέρει ότι είναι σωστοί σύντροφοι που έκαναν λάθος. Ξέρει ότι μπορεί να συμβεί να κάνουμε λάθος. Ο Μπέρτολι είχε ρίξει τη βόμβα μέσα στην είσοδο του αστυνομικού τμήματος, όμως ένας αστυνομικός την κλώτσησε έξω και έτσι έσκασε ανάμεσα στον κόσμο που περίμενε να μπει για διοικητικές υποθέσεις του. Εκείνον τον καιρό – χωρίς να γνωρίζω τον Μπέρτολι και έχοντας αναλύσει την αυτοβιογραφία του που είχε δημοσιευθεί από το Gente– εγώ ο ίδιος είχα θεωρήσει καταδικαστέα την ενέργειά του γιατί δεν είχα τον τρόπο να εντοπίσω στην ιστορία της ζωής του τα χαρακτηριστικά ενός σιρνερικού ατομικιστή, όπως φαινόταν ο ίδιος να δηλώνει. Μονό σχεδόν τριάντα χρόνια αργότερα μπόρεσα να διορθώσω το λάθος μου όταν, ερχόμενος μέσω αλληλογραφίας σε επαφή μαζί του, μπόρεσα να τον γνωρίσω καλύτερα και να δω την ποιότητα ενός συντρόφου που δεν διακρινόταν, τριάντα χρόνια νωρίτερα, στο αυτοβιογραφικό γραπτό του. Ο Μαλατέστα έχει την απαραίτητη γνώση, ξέρει ότι ο Mariani, ο Aguggini και οι υπόλοιποι είναι γνωστοί και έμπιστοι σύντροφοι, επομένως ξέρει ότι πρόκειται για ένα αποτρέψιμο λάθος και απ' αυτή την οπτική αγγίζει αυτό το ευαίσθητο ζήτημα. Αγανακτεί και πονάει για τους νεκρούς. Όμως αγανακτεί και πονάει και για τη μοίρα των συντρόφων, για τις ευθύνες που ανέλαβαν, και τις οποίες είναι έτοιμοι να υποστηρίξουν πληρώνοντας τις συνέπειες ενώπιον της λεγόμενης δικαιοσύνης. Αυτό που μετράει, λέει, είναι οι προθέσεις. Οι προθέσεις όμως δεν στρώνουν το δρόμο προς την κόλαση; Σίγουρα. Αυτό είναι που υποστηρίζει η αστική ηθική, έτοιμη πάντοτε να επιτεθεί στις συνέπειες, να δει τ' αποτελέσματα και να συνδέσει την κρίση της με το οικονομικιστικό κριτήριο. Μερικές φορές αυτό το ηθικό χρωμάτισμα το βρίσκουμε ανάμεσα και στους ίδιους τους αναρχικούς, οι οποίοι και ρώτησαν τον Mariani, τον Μπέρτολι: «ποιον ωφελούν αυτού του είδους οι ενέργειες;». Μόνο την καταστολή. Αυτή είναι η απάντηση. Και από εκεί η κατάληξη απλώνεται χωρίς επιφυλάξεις. Η καταστολή είναι αυτή που πάντοτε ωφελείται από κάθε ενέργεια που σκοπεύει να επιτεθεί στον εχθρό, που σκοπεύει να κάνει να φτάσει κοντά στα αυτιά του η –όχι και τόσο φιλική– κίνηση του εξεγερμένου. Πόσες είναι οι δηλώσεις που –με ακρίβεια– παίρνουν τις αποστάσεις τους έπειτα από κάθε γεγονός που ξεφεύγει από τις γραμμές της ορθόδοξης γνώμης; Η απαρίθμησή τους δεν ενδιαφέρει κανέναν. Πρόκειται σίγουρα για σημάδι πολιτικής λεπτότητας αλλά και ηθικής μωπίας. Από την άλλη πλευρά, ο Μαλατέστα αναλαμβάνει τον κίνδυνο να κατέβει στην κόλαση και

5 Τζιαφράνκο Μπέρτολι (1933-2000): Στις 17.5.1973 ο Τ. Μπέρτολι ρίχνει μια χειροβομβίδα στο εσωτερικό της αστυνομικής διεύθυνσης του Μιλάνου, κατά τη διάρκεια των αποκαλυπτηρίων μιας προτομής του επιθεωρητή Λουίτζι Καλαμπρέζι, που είχε εκτελεστεί ένα χρόνο νωρίτερα και ήταν ο κύριος υπεύθυνος της δολοφονίας του συντρόφου Τζουζέπε Πινέλι στις 15.12.1969. Ένας αστυνομικός θα προλάβει να κλωτσήσει τη χειροβομβίδα έξω από το κτίριο με αποτέλεσμα το θάνατο 4 πολιτών.

μιλάει για τις προθέσεις. Ξέρει ότι οι προθέσεις δεν σώζουν τους δολοφόνους –γιατί για δολοφόνους πρόκειται– από τις (ηθικές) ευθύνες τους. Ξέρει όμως επίσης ότι η σιωπή, ή ακόμα χειρότερα η στοίχιση με τις επιπλήξεις των ταρτούφων, απαρνείται το ίδιο το προπαγανδιστικό αξίωμα της στρατευμένης αναρχίας, όλες τις προσπάθειες που καθημερινά κάνουμε για να πείσουμε τον κόσμο ως προς την αναγκαιότητα της εξέγερσης και της επίθεσης ενάντια στον εχθρό που καταπιέζει και εκμεταλλεύεται.

«Ο Mc Kinley, ο αρχηγός της βορειοαμερικάνικης ολιγαρχίας, το εργαλείο και ο υπερασπιστής των μεγάλων καπιταλιστών, ο προδότης των Κουβανών και των Φιλιπινέζων, ο άνθρωπος που διέταξε τη σφαγή των απεργών του Hazleton, τα βασανιστήρια των ανθρακωρύχων του Idaho και τις χίλιες ατιμίες που καθημερινά διαπράττονται ενάντια στους εργαζόμενους της «δημοκρατίας-μοντέλο», αυτός που ενσάρκωνε τη μιλιταριστική, κατακτητική και ιμπεριαλιστική πολιτική, την οποία και έχει εξαπολύσει η παχύδερμη αμερικάνικη μπουρζουαζία, έπεσε θύμα από το περίστροφο ενός αναρχικού⁶.

Για τι πράγμα θα θέλατε να στεναχωρηθούμε, αν όχι για τη μοίρα που επιφυλάσσεται στο γενναιόδωρο που, καιροσκοπικά ή μη, με ορθή ή λανθασμένη τακτική, αφιέρωσε τον εαυτό του στο ολοκαύταμα για την υπόθεση της ισότητας και της ελευθερίας;

Το επαναλαμβάνουμε σ' αυτήν όπως και σ' όλες τις ανάλογες περιστάσεις: από τη στιγμή που η βία μάς περιτριγυρίζει απ' όλες τις μεριές, εμείς συνεχίζοντας ν' αγωνιζόμαστε γαλήνια για να τελειώσει αυτή η ολέθρια αναγκαιότητα του να πρέπει ν' απαντάμε με βία στη βία, ευχόμενοι να έρθει γρήγορα η μέρα όπου οι ανταγωνισμοί των συμφερόντων και των παθών ανάμεσα στους ανθρώπους θα μπορούν να επιλύονται με ανθρώπινους και πολιτισμένους τρόπους, κρατάμε τα δάκρυα για άλλα θύματα που δεν είναι εκείνοι οι άνθρωποι οι οποίοι, βρισκόμενοι στην κορυφή των τάξεων των εκμεταλλευτών και των καταπιεστών, αναλαμβάνουν την ευθύνη και αντιμετωπίζουν τους κινδύνους της θέσης τους.

Κι όμως υπήρξαν αναρχικοί που πίστεψαν ότι είναι χρήσιμο και όμορφο να βρίσουν τον καταπιεσμένο που εξεγείρεται, χωρίς να έχουν να πουν μια επικριτική λέξη για τον καταπιεστή που πλήρωσε την ποινή των εγκλημάτων που διέπραξε ή που άφησε να διαπραχθούν!

Είναι παρέκκλιση και αρρωστημένη επιθυμία να έχεις την αποδοχή των αντιπάλων ή μήπως είναι απρόσεκτη «ικανότητα» που θα ήθελε να κατακτήσει την ελευθερία να προπαγανδίζουμε τις ιδέες μας, αποποιούμενοι αυθόρμητα το δικαίωμα να εκφράζουμε το πραγματικό και βαθύτερο συναίσθημα της ψυχής μας ή ακόμα παραποιώντας αυτό το συναίσθημα παριστάνοντας ότι είμαστε κάτι το διαφορετικό από αυτό που είμαστε;

Το κάνω με λύπη, αλλά δεν μπορώ να μην εκφράσω τον πόνο και την αγανάκτηση που γέννησαν σε μένα και σε όσους συντρόφους είχα την ευκαιρία να συναντήσω αυτές τις μέρες οι απερίσκεπτες λέξεις που αφιέρωσε η L' Agitazione στην ενέργεια του Buffalo.

«Ο Czolgosz είναι ένας ασυνείδητος!» –άραγε τον γνώριζαν;– «Η πράξη του είναι ένα αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου που δεν έχει κανένα από τα απαραίτητα χαρακτηριστικά που θα έκανε μια παρόμοια πράξη να θεωρηθεί πολιτική!».

Πιστεύω ότι κανένας δημόσιος κατήγορος, βασιλικός ή δημοκρατικός, θα τολμούσε να υποστηρίξει κάτι τέτοιο. Πράγματι, υπάρχει κάποιος λόγος ώστε να κρίνει κάποιος ότι ο Czolgosz παρακινήθηκε από ατομικά συμφέροντα και μνησικακίες; Σε τέτοιες περιπτώσεις είναι ανάρμοστο να μιλάς για έγκλημα. Αυτό το κάνει ο ποινικός κώδικας, όμως ο ποινικός κώδικας είναι φτιαγμένος εναντίον

6 Στις 6.9.1901 ο Leon Czolgosz (1873-1901), ατομικιστής αναρχικός από την Πολωνία, εκτελεί στο Buffalo της Νέας Υόρκης τον πρόεδρο των Η.Π.Α. Mc Kinley. Ο δράστης της ενέργειας θα τραυματιστεί θανάσιμα και θα πεθάνει λίγες μέρες αργότερα. Το σώμα του δεν θα παραδοθεί στην οικογένειά του και θα αποσυντεθεί από τις αρχές μέσα σε καυστικό οξύ.

μας, εναντίον των καταπιεσμένων και δεν μπορεί να χρησιμοποιείται σαν κριτήριο για τις κρίσεις μας.

Αυτές είναι πράξεις πολέμου. Αν ο πόλεμος είναι έγκλημα, είναι για εκείνους που βρίσκονται από την πλευρά της αδικίας και της καταπίεσης. Μπορούν να είναι και είναι εγκληματίες οι Άγγλοι εισβολείς του Transwaal. Δεν είναι οι Μπόερς όταν υπερασπίζονται την ελευθερία τους, ακόμα και αν η άμυνα τους δεν έχει ελπίδες επιτυχίας.

«Η ενέργεια του Czolgosz –μπορεί ν' απαντήσει η L' Agitazione– δεν προώθησε σε τίποτα την υπόθεση του προλεταριάτου και της επανάστασης. Τον Mc Kinley τον διαδέχεται ο όμοιος του Ρούζβελτ και όλα μένουν στην κατάσταση που βρίσκονταν, εκτός από τη θέση των αναρχικών που έγινε λίγο πιο δύσκολη». Μπορεί η L' Agitazione να έχει δίκιο. Μάλλον για το αμερικάνικο περιβάλλον, απ' όσο γνωρίζω, μου φαίνεται πιθανότατο να είναι έτσι.

Αυτό σημαίνει ότι στον πόλεμο υπάρχουν κινήσεις που είναι επιτυχημένες και άλλες που είναι λανθασμένες, υπάρχουν αγωνιστές που είναι οξυδερκείς και άλλοι που αφήνονται να παρασυρθούν από τον ενθουσιασμό και γίνονται εύκολος στόχος του αντίπαλου και πιθανώς να θέτουν σε κίνδυνο τους συντρόφους. Αυτό σημαίνει ότι ο καθένας θα πρέπει να συμβουλευεί, να υπεραμύνεται και να πράττει την τακτική που θεωρεί πιο πρόσφορη για την επίτευξη της νίκης όσο το δυνατόν συντομότερα και με τις λιγότερες θυσίες. Αυτό όμως δεν μπορεί να αλλοιώσει το βασικό και ξεκάθαρο γεγονός ότι, καλώς ή κακώς, όποιος μάχεται τον εχθρό μας έχοντας τις ίδιες μ' εμάς προθέσεις είναι φίλος μας και δικαιούται όχι βέβαια την απεριόριστη αποδοχή μας, αλλά την εγκάρδια συμπάθειά μας.

Το γεγονός ότι η μάχη μονάδα αποτελείται από μια συλλογικότητα ή από ένα και μόνο άτομο δεν μπορεί ν' αλλάξει σε τίποτα την ηθική πλευρά του ζητήματος. Μια ένοπλη εξέγερση που έγινε άκαιρα μπορεί να δημιουργήσει μια φαινομενική ή υπαρκτή ζημιά στον κοινωνικό πόλεμο όπου μαχόμαστε, όπως μπορεί να τη δημιουργήσει και μια ατομική απόπειρα που ερεθίζει το λαϊκό αίσθημα. Όμως αν η εξέγερση έχει διεξαχθεί για την κατάκτηση της ελευθερίας, κανένας αναρχικός δεν θα της αρνηθεί τη συμπάθειά του και κυρίως κανένας δεν θα τολμήσει ν' αρνηθεί το χαρακτήρα των πολιτικών-κοινωνικών αγωνιστών στους ηττημένους εξεγερμένους. Γιατί θα έπρεπε να είναι διαφορετικά αν ο εξεγερμένος είναι ένα άτομο;

Ορθά η L' Agitazione είχε πει ότι οι απεργοί έχουν πάντοτε δίκιο. Το είχε πει ορθά αν και είναι ξεκάθαρο ότι δεν είναι όλες οι απεργίες πανάκεια, αφού μια αποτυχημένη απεργία μπορεί, υπό συγκεκριμένες συνθήκες, να δημιουργήσει στις εργατικές δυνάμεις απογοήτευση και φθορά. Γιατί αυτό που αποτελεί πραγματικότητα για τον οικονομικό αγώνα ενάντια στ' αφεντικά δεν ισχύει στον πολιτικό αγώνα ενάντια στους κυβερνώντες οι οποίοι, με το τουφέκι του στρατιώτη και τις χειροπέδες του χωροφύλακα, θέλουν να μας υποδουλώσουν στους ίδιους και τους καπιταλιστές; Εδώ το ζήτημα δεν είναι να συζητήσουμε γύρω από την τακτική. Αν επρόκειτο γι' αυτό εγώ θα έλεγα ότι σε γενικές γραμμές προτιμώ τη συλλογική δράση από την ατομική. Εκτός των άλλων, επειδή στη συλλογική δράση –που απαιτεί μέσες ικανότητες αρκετά κοινές– μπορείς να έχεις λίγη ή πολλή εμπιστοσύνη, ενώ δεν μπορείς να στηρίζεις στον ηρωισμό, που εκ φύσεως είναι σποραδικός και ασυνήθιστος και ο οποίος απαιτεί την ατομική θυσία. Εδώ πρόκειται για ένα ζήτημα πιο σοβαρό: πρόκειται για το επαναστατικό πνεύμα, πρόκειται για εκείνο το –σχεδόν ενστικτώδες– συναίσθημα του μίσους για τον καταπιεστή, χωρίς το οποίο δεν μετράει καθόλου το νεκρό γράμμα των προγραμμάτων, όσο ελευθεριακές κι αν είναι οι δεδηλωμένες προτάσεις τους. Πρόκειται για εκείνο το πνεύμα της μαχητικότητας χωρίς το οποίο ακόμα και οι αναρχικοί εξημερώνονται και καταλήγουν, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, στο βόρβορο της νομιμοφροσύνης...

...Είναι ανόητο να καταστρέφεις τους λόγους που έχεις για να ζεις για να σώσεις τη ζωή. Σε τι μπορούν να χρησιμεύσουν οι επαναστατικές οργανώσεις αν αφήσουμε να πεθάνει το επαναστατικό πνεύμα; Τι να την κάνουμε την ελευθερία της προπαγάνδας αν δεν προπαγανδίζουμε αυτό που σκεφτόμαστε;».

[L' Agitazione, 22 Σεπτεμβρίου 1901]

Απαντώντας στον Λουίτζι Φάμπρι⁷, ο οποίος είχε χαρακτηρίσει τη δολοφονία του Αμερικανού προέδρου σαν μια ακαθόριστη και λανθασμένη πράξη ενός ασυνείδητου, ο Μαλατέστα αγωνιά –πριν απ’ όλα– να υποστηρίξει με αποφασιστικότητα τη νομιμοποίηση οποιασδήποτε επίθεσης ενάντια στον καταπιεστή. Σκέφτεται τον αναρχικό εκτελεστή και όχι τις κατασταλτικές συνέπειες που αναπόφευκτα θα προέκυπταν έπειτα από τη συγκεκριμένη ενέργεια. Δεν παίρνει αποστάσεις, αλλά αμέσως τίθεται στο πλευρό του εξεγερμένου. Υποστηρίζει τη βία έτσι ώστε η βία να τελειώσει όσο το δυνατό συντομότερα, έτσι ώστε να τελειώσει η αναγκαιότητα ν’ απαντάμε στη βία με τη βία. Θλίβεται γιατί αναρχικοί μπόρεσαν να βρίσουν τον καταπιεσμένο που εξεγείρεται και χαρακτηρίζει αυτήν τη συμπεριφορά σαν μια αρρωστημένη επιθυμία τους για να έχουν το χειροκρότημα των αντιπάλων. Να ένα σημείο στο οποίο πρέπει να εστιάσουμε τη σκέψη μας. Σ’ αυτόν τον ταξικό πόλεμο δεν είναι εφικτός κανένας κοινός τόπος με τον εχθρό. Δεν υπάρχουν ούτε κανόνες, ούτε τιμή των όπλων. Ίσως πιο σκληρή και από την ίδια την υλική καταστολή είναι εκείνη που ενεργοποιείται μέσω της επίκλησης των ψεμάτων, της παραπληροφόρησης, των συκοφαντιών. Ο εχθρός επιτίθεται θέτοντάς μας προληπτικά «εκτός νόμου» και στη συνέχεια «εκτός λογικής». Διακηρύττει ότι κάθε εξέγερση ενάντια στις συντεταγμένες εξουσίες είναι μια διαδρομή που ηγαίνει ενάντια σε νόμους που έχουν φτιαχτεί για να εγγυώνται την κοινή συνύπαρξη. Δεν καταλαβαίνει πώς μπορεί να συμβαίνουν όλα αυτά, πώς μπορούν να υπάρχουν άνθρωποι που δεν συμμερίζονται τον καλύτερο από τους εφικτούς κόσμους, ο οποίος όπως και να έχει είναι ο μοναδικός κόσμος που μπορεί να τελειοποιηθεί μέσα από τις μεταρρυθμίσεις και τις βελτιώσεις. Το γεγονός είναι ότι η λογική της εξέγερσης δεν ανήκει στον εχθρό. Είναι κάτι το εντελώς ακατανόητο γι’ αυτόν, και αυτό είναι κάτι που πρέπει να το καταλάβουμε. Δεν μπορούμε να επιτεθούμε και ν’ απαιτούμε από την εξουσία να συμμεριστεί τους κανόνες αυτής της επίθεσης. Αυτό γιατί –εκτός των άλλων– πρόκειται για μια επίθεση που ακολουθεί διαφορετικούς κανόνες από εκείνους που στηρίζουν τις διαδικασίες της καταπιεστικής βίας. Αν πειστούμε γι’ αυτό, τότε θα καταλήξουμε ν’ αντιληφθούμε ότι οι επιθετικές δράσεις μας ενάντια στην εξουσία είναι «παράλογες». Δεν έχει νόημα –δηλαδή δεν έχει νόημα για τη λογική της εξουσίας και των ορθόφρονων που θρέφονται από την εξουσία– αν ο Czolgosz πυροβολεί τον Mc Kingley, αφού τον κάθε Mc Kingley διαδέχεται ένας Ρούτζβελτ. Είναι κάτι παραπάνω από σωστό αυτή η εκτίμηση να γίνεται από τον εχθρό. Αυτό που πονάει είναι ότι συχνά η ίδια εκτίμηση γίνεται και από –όχι λίγους– συντρόφους. Τι νόημα έχει να κατεδαφίζεται ένας ή 1200 πυλώνες (τόσοι ρίχτηκαν κάτω στην Ιταλία τα τελευταία 15 χρόνια) αν μετά η Enel [σ.μ. η ιταλική ΔΕΗ] κατασκευάζει γρήγορα άλλους τόσους; Τι νόημα έχει να ρίχνεσαι στη δράση αν αυτή η δράση καταλήγει να είναι ένα απλό ξεφούσκωμα της μπάλας του γιου του αξιωματικού; Για να γίνει αντιληπτή η σημασία των μικρών διάχυτων επιθέσεων μέσα στο έδαφος, είναι απαραίτητη η αποδοχή μιας λογικής διαφορετικής από εκείνης των αφεντικών και της εξουσίας. Όμως η αποδοχή μιας διαφορετικής λογικής συγκρούεται συχνά με ό,τι πιο σύμφυτο στον τρόπο ύπαρξής μας, δηλαδή στον τρόπο σκέψης μας. Είμαστε αυτό που σκεφτόμαστε και σκεφτόμαστε αυτό που είμαστε. Σίγουρα μπορούμε να σκεφτούμε κάτι που ποτέ δεν θα κάνουμε ή ποτέ δεν

7 Λουίτζι Φάμπρι (1877-1935): Ιταλός αναρχοκομμουνιστής, συγγραφέας πολλών βιβλίων και αρθρογράφος πολλών περιοδικών. Το 1926, κάτω από τις συνεχείς διώξεις του φασιστικού καθεστώτος θα αυτοεξοριστεί αρχικά στη Γαλλία και το Βέλγιο και στη συνέχεια στην Ουρουγουάη, όπου και θα παραμείνει μέχρι το τέλος της ζωής του.

θα είμαστε. Όμως αυτή η σκέψη, όπως και η φαντασία της σαββατιάτικης νύχτας που εξαφανίζεται με το πρώτο φως της Δευτέρας, δεν κατοικεί για πολύ καιρό μέσα στο μυαλό μας. Ο Μαλατέστα μιλάει για αγωνιστές που είναι λίγο ή πολύ οξυδερκείς, για εκείνους που φρενάρουν τον ενθουσιασμό τους και για εκείνους που αφήνονται να παρασυρθούν απ' αυτόν. Όμως δεν αντιλαμβάνεται ότι πρόκειται για μια αποτίμηση που γίνεται μέσα σ' ένα κριτήριο εκτίμησης που δεν μας ανήκει. Όταν κινούμαστε μέσα στη δράση που προσπαθεί να προσεγγίσει όσο το δυνατόν περισσότερο τον εχθρό για να πλήξει τις βεβαιότητές του, κάθε υπολογισμός της ωφέλειας, κάθε τακτική εκτίμηση, κάθε τεχνική γνώση και κάθε θεωρητική εμβάθυνση μπορούν να μας βοηθήσουν, να σταθούν στο πλάι μας και να μας φωτίσουν το δρόμο. Όμως το τελευταίο κομμάτι της διαδρομής, εκείνο που εγείρει το θάρρος μας πάνω από την ύστατη χρονοτριβή, εκεί όπου τα πάντα συμπυκνώνονται στη στιγμή του ξεπεράσματος του ηθικού ρήγματος, αυτό το κομμάτι της διαδρομής πρέπει να το διασχίσουμε μόνοι μας. Εκεί ο καθένας βρίσκεται μόνος του με την ηθική ακεραιότητά του, με την επαναστατική συνείδησή του, με την επιθυμία του να δοθεί ένα τέλος στην καταπίεση και την εκμετάλλευση. Τι σημασία έχει αν αυτό που προκύπτει είναι μια αόριστη κίνηση, κάτι το οποίο το εκτυφλωτικό φως της έλλειψης των αντιφάσεων θα κρίνει σαν μια «άσχημη ενέργεια ενός ασυνείδητου». Εμείς είμαστε αυτοί που πραγματώσαμε αυτή τη δράση, εμείς είμαστε αυτοί που πήραμε την ευθύνη όχι μόνο αυτής καθαυτής της δράσης αλλά και όλων των υπολογισμών ως προς την ωφέλειά της, την τακτική της κτλ. Και είμαστε εμείς αυτοί που αποφασίσαμε να τη φέρουμε σε πέρας. Κατά βάθος, η δράση μας είμαστε εμείς οι ίδιοι.

εκδόσεις Τζεντάι

Μάσιμο Πασαμάνι

*Η φυλακή και ο κόσμος της.
Σκέψεις για μια κοινωνία χωρίς κελιά*

Κροίσος-Οδόθεος

*Βάρβαροι.
Η άτακτη ανταρσία*

Αλφρέντο Μπονάνο

Οι νέοι σε μια μεταβιομηχανική κοινωνία

Emilio Quadrelli

*Η Άννα και οι άλλες.
Κρέας προς σφαγή*

[...] Να ένα σημείο στο οποίο πρέπει να εστιάσουμε τη σκέψη μας. Σ' αυτόν τον ταξικό πόλεμο δεν είναι εφικτός κανένας κοινός τόπος με τον εχθρό. Δεν υπάρχουν ούτε κανόνες, ούτε τιμή των όπλων. Ίσως πιο σκληρή και από την ίδια την υλική καταστολή είναι εκείνη που ενεργοποιείται μέσω της επίκλησης των ψεμάτων, της παραπληροφόρησης, των συκοφαντιών. Ο εχθρός επιτίθεται θέτοντάς μας προληπτικά «εκτός νόμου» και στη συνέχεια «εκτός λογικής» [...] Το γεγονός είναι ότι η λογική της εξέγερσης δεν ανήκει στον εχθρό. Είναι κάτι το εντελώς ακατανόητο γι' αυτόν, και αυτό είναι κάτι που πρέπει να το καταλάβουμε. Δεν μπορούμε να επιτεθούμε και ν' απαιτούμε από την εξουσία να συμμεριστεί τους κανόνες αυτής της επίθεσης. Αυτό γιατί –εκτός των άλλων– πρόκειται για μια επίθεση που ακολουθεί διαφορετικούς κανόνες από εκείνους που στηρίζουν τις διαδικασίες της καταπιεστικής βίας. Αν πειστούμε γι' αυτό, τότε θα καταλήξουμε ν' αντιληφθούμε ότι οι επιθετικές δράσεις μας ενάντια στην εξουσία είναι «παράλογες» [...]